

§ 1. Мова — найважливіший засіб спілкування, пізнання і впливу

Вправа 7

1. На уроці мова йшла про спілкування та обмін інформацією. 2. Меню сайта є компасом для користувача. 3. Мені спало на думку скористатися електронним глумачним словником. 4. Навчатися рідної мови можна і треба протягом усього життя. 5. Необхідно опанувати вміння грамотного письма.

У реченнях порушено граматичні форми, адже неправильно утворені й ужиті слова та їхні форми, неправильно побудовані словосполучення в реченнях.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ

Повторення відомостей про текет, стилі й типи мовлення, засоби міжфразового зв'язку

Вправа 10

Речення, у яких ідеться про сприйняття мовлення:

1. Заговори, щоб я тебе побачив! 2. Учися вислуховувати! 3. Багато читаючи, розумнішайте! 5. Обличчя можна роздивитись у дзеркалі, душу видно тільки в бесіді.

Речення, у який ідеться про його творення:

4. Письмо пліфує мистецтво володіння словом. 6. Читання гарних книг — це спілкування з найкращими людьми минулих часів. 7. Не клавіатура друкує, а розум.

Вправа 11

Тема — цвіт папороті.

Головна думка — особлива чарівність квітки.

В українському фольклорі квітка папороті це символ виконання самого заповітного бажання, здійснення потаємної мрії. Тому, хто зуміє знайти квітучу рослину цього виду, обов'язково пощастить. Людина має стати багатогою, щасливою, сильною.

У пошуках заповітної квітки юнак мандрував лісом уже декілька годин. Втративши вже надію на щасливу знахідку, він раптом побачив біля високого дерева ту саму квітку.

— Так ось ти яка, квітка папороті! Я уявляв тебе іншою. Такої краси я не бачив ще ніколи.

— А для чого ти мене шукав? — спитала квітка.

— Люди кажуть, що той, хто знайде квітку папороті, стане багатим, щасливим і сильним. То ж моя мрія здійснилася. Тепер моє життя зміниться.

— А чи знаси ти, юначе, що лише тій людині я стану корисною, яка всі свої наміри спрямує на допомогу іншим, а не заради себе.

— Я все зрозумів, нехай твоя краса чарує людей, а я буду тебе обергати. Лише вимовила останні слова квітка і вмить щезла. Юнак повертався додому щасливий.

Вправа 12

Тема — особливості українського народу.

Головна думка — природа та її явища в житті українського народу.

Заголовок — «Мрійлива душа українського народу».

План.

1. Аспекти формування внутрішньої сутності народу.

2. Поетична вдача українців.

3. Найбільше везіння в уяві людей.

4. Багата уява й фантазія українського народу.

Споглядання українських чарівних краєвидів справляє на мене велике враження. Відразу відчуваю почуття гордості за свою рідну Україну, замилювання чарами природи, захоплення, любов до безмежних українських степів, до кожної травинки, радість, що маю таку чарівну Батьківщину, щастя від того, що саме тут я живу.

Вправа 13

Лексичні засоби: 1-2 речення пов'язані з допомогою займенника; 2-3 речення — з допомогою синоніма; 3-4 речення — з допомогою займенника; 4-5 — з допомогою синоніма; 5-6 речення — з допомогою синоніма; 6-7 речення — з допомогою повтору слова; 7-8 речення — з допомогою повтору слова; 8-9 речення — з допомогою займенника; 9-10 — з допомогою повтору слова.

10-11 — з допомогою сполучника; 11-12 речення — з допомогою синоніма.

Тема — папороць.

Головна думка — особливість найдавшої на планеті рослини.

Вправа 14

1. Науковий стиль.
2. Художній стиль.
3. Публіцистичний стиль.
4. Науковий стиль.
5. Розмовний стиль.

Вправа 15

Висловлення є текстом, адже речення пов'язані між собою за змістом, розташовані в логічній послідовності. Наявні лексичні засоби міжфразового зв'язку, а саме: лексичні повтори.

Текст належить до публіцистичного стилю, бо це висловлення є газетною чи журнальною статтею про життя суспільства.

Пропаганда — система засобів масового поширення ідей, поглядів і т. ін.

Реклама — популяризація товарів, видоця, послуг і т. ін. з метою привернути увагу покупців, споживачів, глядачів, замовників і т. ін.

Принцип — основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і т. ін.

Унікальний — рідкісний, винятковий, небачений.

Тип мовлення — опис.

Вправа 16

Лісова галлявина схожа на живу парасольку, виткану з мільйонів листочків і пелюсток. Не приходять сюди ні люди, ні звірі. Тільки їжаки шарудять вечорами, перекочуючись таємничими клубками. А під чорним каменем живе старий вуж. Його видовжене тіло чорне й блискуче. Жовтогарячі цятки на голові вичвіли й стали білими.

У цьому місці завжди пригадується казка. Ніби росте десь тут товсте й м'ясисте стебло. А на ньому розцвітає яскрава червона квітка. А хто знайде її та зірве, той ніколи не буде сиротою, тому що кожна стрічна жінка буде йому за матір, а кожен чоловік — за батька. У кожній сім'ї стане він рідним, а своєю

народові буде улюбленим сином. Як іти-ме він глухою пуцею, то розступиться та пуца, широкий проляже шлях.

Як іти-ме через болото, засохне твань, твердне трясина. Отаку дивну казку розповідають старі люди.

Тип мовлення — розповідь, адже це повідомлення про певні події, що відтворюються в часі. Текст має таку структуру розповіді: початок, розвиток, кінець події. Розповідь має деякі різновиди: повідання, оповідання, відповідь, найменування, перелік, оголошення.

У тексті наявні елементи опису зовнішності тварини (5-6 речення). Стиль тексту — художній.

§ 2. Лексикологія

Вправа 19

1. Добридень тобі, Україно моя! 2. «Осоня», «красень», «линути», «дружина»... О незбагненні чари давніх слів! 3. Запахло хлібом — це уже жнива 4. Вічна мудрість простої людини в паляниці звичайній живе 5. Дивна сила нас несе на крилах мрій. 6. У літєллі ліліє біла вулиця.

Мудрість живе; крила мрій; ліліє вулиця.

У першому реченні комою виділено звертання *Україно моя*, у кінці речення стоїть знак оклику, бо це окличне речення.

Вічна мудрість простої людини в паляниці звичайній живе.

Вправа 22

Транзит — перевезення, інвестор — вкладник, дисконт — знижка, пабліситі — самореклама, дилер — посередник, опція — вибір.

Міленіум — тисячоліття, калькуляція — обчислення, імідж — образ (вигляд), рекетир — вимагач (здириик), сек'юриті — охоронець, пресинг — тиск.

Вправа 23

Нетизянин — активний користувач Інтернету. Вікіпедист — автор або редактор Вікіпедії — вільної універсальної енциклопедії. Гаджет — оригінальне цифрове обладнання, яке характери-

зується портативністю (невеликі розміри, вага) та функціональністю (велика кількість різноманітних функцій). Скайп-програма для безпосереднього спілкування з використанням веб-камери та обміну файлами через Інтернет. Твіт — коротке повідомлення (до 140 знаків) у сервісі мікроблогів Twitter. Селфі — автопортрет, зроблений за допомогою смартфона чи веб-камери. Нетспік — специфічний, проміжний між усним та письмовим вид мовлення, що виник у спілкуванні через Інтернет.

Вправа 25

1. Історична галузь, що досліджує світогляд і діяльність українського козацтва, традиції Запорозької Січі, її контакти і зв'язки із західноєвропейським світом, називається козакознавством. 2. Чесно оцінюй свої можливості, не вдаючись до самозвеличення й самоїлювання. 3. Дехто зі школярів і студентів таки відчув на собі вплив інтернетозалежності. 4. За айпадом зустрічають, а за розумом проводжають. 5. Комп'ютер витіснив з життя вже і ТВ, і книжку. Не тільки кіт, а кожен з нас вхопити мріє мишку.

Інтернетозалежність — це така сама хвороба, як наркоманія і алкоголізм (на думку психологів).

Слово стомов'я є авторським. Воно виникло в силу потреби автора висловити нове поняття.

Вправа 26

Свічадо — дзеркало. Довбиш — литаврист. Литаври — ударний музичний інструмент, що має форму півкулі, різновид барабана. Лірник — народний український музикант-співак, який складав і виконував пісні, акомпануючи собі на лірі. Стезя — життєвий шлях, напрям діяльності, розвитку кого-, чого-небудь. Ясир — бранці, полонені, яких захоплювали турки й татари під час розбійницьких нападів на українські, російські та польські землі з XV до 60-х років XVIII ст. Перст — палець руки. Гарт — виховання моральної й фізичної стійкості в боротьбі із труднощами.

Історизми — литаври, довбиш, лірник, ясир, яса.

Архаїзми — свічадо, стезя, перст, гарт. Слова: довбиш, лірник, ясир — пов'язані з добою козащини.

Вправа 31

Професійні слова — спорядження, рюкзак, гаки, карабіни, страховка. Їх уживають альпіністи у своїй професійній діяльності.

Просторічні слова — моднячий, звиняй, хитрюга, брешуть. Ці слова являються також експресивно забарвленими, бо вони мають відтінок спрощеності, зниженості. Вживаються в розмовному стилі. Такі слова не можна використовувати у сфері ділового, офіційного спілкування. Вони іноді використовуються в художній літературі для мовленнєвої характеристики персонажів, які не зовсім володіють нормами літературної мови.

Вправа 32

Стилістично забарвлені слова: побазікати, лепечуть, розторохтілася, теревенив, розп'ятував, баяндрасити.

Слова-синоніми: базікати, теревенити, розп'ятувати, лепетати, торохтіти, баяндрасити, цвенькати, лепетати, перебендювати, балагурити, пащекувати, марнословити, пасталакати, галакати, шкabarчати, п'ятякати, пасталакати, розбалакувати, розглагольствувати, просторікувати, лепетати, варнякати, бубоніти, буркати, мурмотати, балакати, ректи.

Вправа 33

Пішник — звивиста стежка. Ватра — вогнище, багаття. Бокораші — плотогони для сплаву по річці. Дараба — пліт, збитий із дерев'яних кругляків. Буркут — джерельна вода. Маржина — худоба. Бескеття — круті урвища, провалля. Цімбор — друг. Лакомити — приваблювати.

Вправа 34

1. Чумацький Шлях лежав над головою як стезя вічності, по котрій ішли в давнину, йдуть сьогодні, йтимуть завтра. 2. Нас поривали вічно в дорогу мовонас-

ната, словоспромога. 3. Збираюся в незнану дорогу, не знаю, чи переборю, бо недрут стріляє з-за рогу, боїться ставати на прох. 4. Приведення Збройних Сил у бойову готовність означає їхнє розгортання для успішного ведення бойових дій з метою відбиття агресії противника. 5. Нетизяни, живімо дружної! 6. На родняне свято я несу італійський торт тирамісу.

Неологізми: мовонаснага, слово спрогога.

Стилістичні слова: стезя, прох, нетизяни.

Професійні слова: бойова готовність, розгортання військ, бойові дії, відбиття агресії противника.

Вправа 35

1. Майбутнє вибудовуватимуть освічені люди. 2. Я з повагою ставлюся до іноземної мови, старанно перкладаю тексти, правильно відповідаю на уроках. 3. Учитель вважає, що я тямущий учень. 3. Наступний урок — математика, це мій улюблений предмет. 4. Мені поталанило — я розв'язав цю задачу.

§ 3. Фразеологія

Вправа 37

Фразеологізми: плечем до плеча — поруч, разом. Поле ратне — поле битви. Хто з мечем прийде, той від меча й загине — дати відсіч. Голову покласти — загинути. Розбрат віддати в архів — примиритися.

Фразеологізм це — усталений зворот, стійке поєднання слів, що виступає в мові як єдиний, неподільний і цілісний за значенням вислів.

Використання фразеологізмів дозволяє: посилити наочність і образність тексту; створити потрібну стилістичну тональність (уточності, піднесеності або зниження); більш яскраво висловити своє ставлення до інформації, передати авторські почуття і оцінки.

Вправа 38

Тема тексту: фразеологія.

Стиль тексту: публіцистичний.

Тип мовлення: розповідь.

Вправа 39

Йти на ви — оголошувати війну, йти проти ворога.

Який хан, така й орда — по полководцю характеризують військо.

Скинути ідола у Дніпро — рішучий розрив із минулим.

Мати городів руських — перифраз з давньоруської літератури, який використовується для позначення Києва.

Закрутити веремія — викликати замішання, зчинити колотнечу, неспокій.

Наче на турка йде — добре виглядати.

З відкритим забралом — чесно і відкрито.

Козацькому роду нема переводу — козацька звитяга буде вічною.

За круглим столом (зустрітися) — за столом переговорів.

Ще не вмерла козацька мати — ще не вмерла Україна.

Після нас хоч потоп — після нас хай гине весь світ.

Наполеонівські плани — масштабні плани на майбутнє.

Вправа 42

Сізіфова праця — безцільна, нескінченна робота.

Грошам ціни не знати — витратити без потреби.

Піт проливати — тяжко працювати.

Руки докладати — братися до роботи.

Знайти ключ — знайти відповідь.

Байдики бити — ледарювати.

П'яте колесо до воза — зайве.

Усі ці фразеологізми об'єднані темою «Праця».

Вправа 43

Опанувати себе — подолати вияв почуттів, емоцій, заспокоїтися.

Тішити око — справляти приємне враження своїм виглядом.

«Терпець урвався» — бути не в змозі терпіти чийсь дії.

Владати в око — бути особливо помітним.

Замилювати очі — обдурювати кого-небудь.

Затамувати подих — заціпеніти, затримати дихання, завмерти.